

Handlingsplan for fjellrev

(Vulpes lagopus)

Norge – Sverige – Finland 2025-2029

Handlingsplan for fjellrev (*Vulpes lagopus*) Norge – Sverige – Finland 2025-2029

Tittel – norsk og engelsk:

Handlingsplan for fjellrev (*Vulpes lagopus*)
Norge – Sverige – Finland 2025-2029

Action plan for the Arctic fox (*Vulpes lagopus*)
Norway – Sweden – Finland 2025-2029

Sammendrag – summary:

Norge, Sverige og Finland har ratifisert internasjonale avtaler der de forplikter seg til å bevare fjellreven. For å nå målet om en levedyktig fjellrevbestand bør bevaringstiltakene holdes innenfor rammene av denne felles norsk-svensk-finske handlingsplanen. Den langsiktige visjonen er å skape en levedyktig bestand som ikke har behov for videre tiltak. I planen er det definert konkrete mål på lang sikt (2040) og på kort sikt (2029). Handlingsplanen foreslår videreføring av etablerte tiltak som avl og utsetting av fjellrev, støtteføring og bestandsregulering av rødrev. Informasjonskampanjer, seminarserier og retningslinjer for fotografer er foreslått for å redusere konflikter og forstyrrelser fra mennesker. Det er også foreslått å utarbeide en felles beredskapsplan, samt å se på muligheten for en felles genetisk overvåking.

Norway, Sweden and Finland have ratified international agreements, committing them to the conservation of the Arctic fox. To achieve the goal of a viable Arctic fox population, actions should align with this joint Norwegian-Swedish-Finnish action plan. The long-term vision is to establish a self-sustaining population that no longer requires actions. The plan defines long-term goals (2040) and short-term goals (2029). It also proposes the continuation of established measures, such as captive breeding and reintroduction, supplemental feeding and red fox population control. Awareness campaigns, seminar series and guidelines for photographers, are suggested to reduce disturbances from humans. The plan also proposes establishing a joint emergency response plan and a joint genetic monitoring program.

Utførende institusjon (institusjonen er ansvarlig for innholdet i rapporten):

Miljødirektoratet, Länsstyrelsen i Västerbottens län og Metsähallitus

Kontaktperson i Miljødirektoratet: Tomas Holmern

M-nummer: 2954

År: 2025

Sidetail: 19

Utgiver: Miljødirektoratet

Emneord: Fjellrev, handlingsplan, prioritert art, biologisk mangfold

Subject words: Arctic fox, action plan, endangered species, biodiversity

Innhold

Forord	3
Fastsettelse og gyldighet	2
Sammendrag.....	3
Summary	4
1. Bakgrunnsbeskrivelse	5
2. Visjon og mål	7
2.1 Visjon	7
2.2 Langsiktige mål (2024)	7
2.3 Kortsiktige mål (2029)	7
3. Tiltak og anbefalinger	8
3.1 Dialog og samarbeid	8
3.1.1 Informasjon, opplæring og rådgivning.....	8
3.2 Aktive tiltak i felt.....	9
3.2.1 Bestandsforsterkende tiltak	9
3.3 Datainnsamling og analyser.....	11
3.3.1 Overvåking	11
3.3.2 Overvåking av sykdom	12
3.3.3 Ny kunnskap	13
4. Forutsetninger for å lykkes med gjennomføringen	15
5. Referanser.....	16

Vedlegg:

Planlagte tiltak

Forord

Norge, Sverige og Finland har ratifisert internasjonale avtaler der de forplikter seg til å bevare fjellreven. Alle tre landene har skrevet under konvensjonen om biologisk mangfold (CBD) og skal jobbe for å nå de 23 målene i naturavtalen. Flere av disse målene handler om å bevare det biologiske mangfoldet og sikre bærekraftig bruk av natur. Spesielt mål 4, om å stanse menneskeskapt utryddelse av arter og restaurere det genetiske mangfoldet innenfor og mellom bestander, er relevant for forvaltningsarbeidet som gjøres for fjellreven. Fjellrev er også oppført i Bernkonvensjonens vedlegg II. Som partsland i denne avtalen er Norge, Sverige og Finland forpliktet til å beskytte både arten og dens habitater. Handlingsplanen for fjellrev er et viktig verktøy for å kunne nå målene som landene har forpliktet seg til.

Handlingsplanen inneholder mål og en kort presentasjon av viktige tiltak som planlegges gjennomført i perioden 2025–2029 for å arbeide mot en levedyktig fjellrevbestand. Tiltak samordnes og forankres mellom land og aktører, og vil gi økt kunnskap og forståelse om arten.

Handlingsplanen vil være et verktøy for å kunne styre og samordne arbeidet med å bevare og øke kunnskapen om fjellreven. Miljødirektoratet, Naturvårdsverket og Miljöministeriet ønsker i tillegg at planen skal stimulere til engasjement og konkrete tiltak på regionalt og lokalt nivå slik at vi på sikt kan få en levedyktig fjellrevbestand. Naturvårdsverket, Miljødirektoratet og Miljöministeriet takker alle som har bidratt med synspunkter til å utarbeide planen og til de som bidrar i gjennomføringen av tiltakene i planen.

Stockholm, mars 2025

Fredrik Hannerz
Chef Naturavdelningen
Naturvårdsverket

Trondheim, mars 2025

Ivar Myklebust
Avdelingsdirektør
Land og friluftsliv
Miljødirektoratet

Helsinki, mars 2025

Tarja Haaranen
Överdirektor
Miljöministeriet

Fastsettelse og gyldighet

Miljødirektoratet vedtok 20.03.2025 å iverksette handlingsplan for fjellrev (M-2954). Handlingsplanen er veiledende, forutsetter tilgjengelig budsjett, og gjelder for årene 2025 - 2029. Ved utgangen av 2029 kan Miljødirektoratet (Norge), i samråd med Naturvårdsverket (Sverige) og Miljöministeriet (Finland), beslutte om handlingsplanen opphører, om planens varighet forlenges, eller om planen skal revideres.

Sammendrag

Fjellreven er klassifisert som en sterkt truet art (EN) i Sverige og Norge og som kritisk truet (CR) i Finland. På 1800-tallet var fjellreven en vanlig art, men på grunn av intensiv jakt ble bestanden dramatisk redusert på slutten av 1800-tallet. Fjellreven ble totalfredet i 1928 i Sverige, i 1930 i Norge og i 1940 i Finland. Fredningen resulterte derimot ikke i en bestandsvekst i noen av landene. Bakgrunnen for den vedvarende tilbakegangen er sammensatt, men det blir pekt på tre viktige trusler; matmangel på grunn av fravær av smånagertopper, konkurranse med rødrev og en lav bestandsstørrelse som gjør fjellreven sårbar for forstyrrelser og øker risikoen for innavlsdepresjon. Sykdommer og parasitter utgjør en ytterligere trussel mot overlevelsen av små delbestander. Forstyrrelser fra menneskelige aktiviteter kan også være negativt.

For å nå målet om en levedyktig fjellrevbestand bør bevaringstiltakene holdes innenfor rammene av denne felles norsk-svensk-finske handlingsplanen. Den langsiktige visjonen er å skape en stabil og levedyktig bestand som ikke har behov for videre tiltak. I handlingsplanen er det definert konkrete mål på lang sikt (2040) og på kort sikt (2029). Handlingsplanen foreslår videreføring av etablerte tiltak som avl og utsetting av fjellrev, støtteføring og bestandsregulering av rødrev.

Informasjonskampanjer rettet mot allmenheten, seminarserier for forvaltningen og felles retningslinjer for håndtering av forespørsler fra fotografer, er foreslått for å redusere eventuelle konflikter og forstyrrelser fra mennesker. Etablering av en felles beredskapsplan for alle tre land er et viktig tiltak, slik at man raskt kan respondere ved sykdomsutbrudd. Bestanden av fjellrev øker, og det gjør det mer krevende å beregne både bestandsvekst og antall individer i stammen. Det er derfor behov for en utvidet overvåking, og i planen foreslås det å se på muligheten for en felles genetisk overvåking.

Summary

The Arctic fox is classified as an endangered species (EN) in Sweden and Norway and as critically endangered (CR) in Finland. In the 19th century, the Arctic fox was a common species on the mountain tundra, but intensive hunting led to a dramatic population decline towards the end of the 19th century. The Arctic fox was protected by law in Sweden in 1928, in Norway in 1930 and in Finland in 1940. However, the protection did not result in population recovery in any of these countries. The continued decline is attributed to multiple factors, with three major threats being identified: food shortages due to the absence of small rodent population peaks, competition with the red fox, and a small population size, which makes the Arctic fox vulnerable to disturbances and increases the risk of inbreeding depression. Additionally, diseases and parasites pose a further threat to the survival of small subpopulations. Human disturbances can also have negative impacts.

To achieve the goal of a viable Arctic fox population, conservation actions should align with this joint Norwegian - Swedish - Finnish action plan. The long-term vision of this plan is to establish a stable and self-sustaining population that no longer requires conservation actions. The action plan defines long-term goals (by 2040) and short-term goals (by 2029). It also proposes the continuation of established measures, such as captive breeding and reintroduction, supplemental feeding and red fox population control.

Public awareness campaigns, seminar series for management authorities, and guidelines for photographers are suggested to reduce potential conflicts and disturbances from humans. Establishing a joint emergency response plan for all three countries is also a key measure, ensuring a rapid response to disease outbreaks. As the Arctic fox population grows, estimating both population growth and the total number of individuals becomes increasingly complex. Therefore, expanded monitoring is necessary, and the plan proposes exploring the possibility of a joint genetic monitoring program.

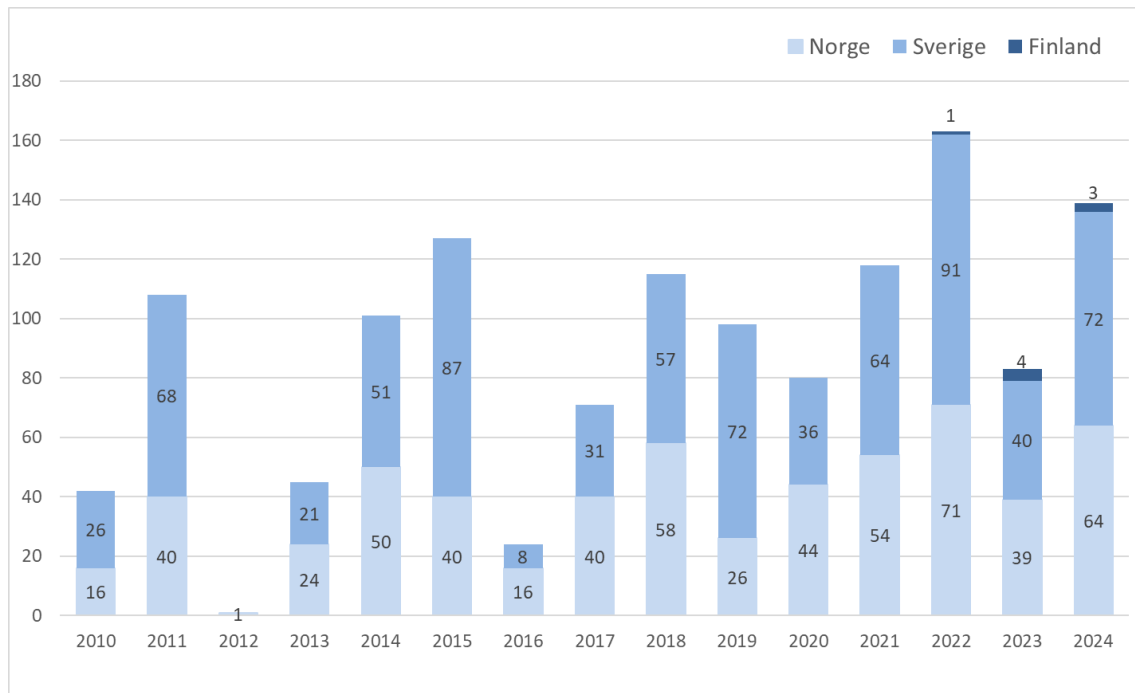
1. Bakgrunnsbeskrivelse

Fjellreven (*Vulpes lagopus*) (tidligere *Alopex lagopus*) er en liten rev med kort snute og korte ører. En voksen fjellrev veier vanligvis 3-4 kg, kroppen er 50-65 cm lang og halen er 28-33 cm. Hannen er litt større enn hunnen, men denne forskjellen er for liten til å oppdage i felt. Valpene er fullvoksne når de er rundt seks måneder gamle.

Fjellreven er tilpasset et liv i kalde og karrige miljøer. Den er en av pattedyrene som har varmest vinterpels, og trenger ikke øke stoffskiftet for å holde seg varm før temperaturen synker under 40°C. Avgrensingen av fjellrevens leveområde mot mer produktive miljøer og varmere klima, skyldes derimot ikke dens fysiske tilpasninger til et kaldt klima, men konkurranse med den større rødreven.

På 1800-tallet var det fortsatt rikelig med fjellrev i den Fennoskandiske fjellkjeden. I Sverige var fjellreven vanlig i alle fjellområder med unntak av de sørlige fjellene i Dalarna. I Norge ble fjellreven beskrevet som vanlig i høyfjellet fra Nordkapp og ned til Kristiansand bispedømme, og i nord er det skrevet om yngling av fjellrev i tilknytting til sjøfuglkoloniene. I Finland levde fjellreven hovedsakelig i fjellområdene i Enontekis og Utsjok, men det er historisk beskrevet enkelte ynglinger også utenfor disse områdene.

På slutten av 1800-tallet var det en kraftig nedgang i fjellrevbestanden på grunn av en omfattende fjellrevjakt. For å beskytte fjellreven ble arten fredet i 1928 i Sverige, 1930 i Norge og 1940 i Finland, men fredningen førte ikke til en bestandsvekst i noen av landene. At fjellrevbestanden ikke økte til tross for fredningen, peker på at andre faktorer enn jakt også spiller inn. I Finland ble fjellreven utryddet, det siste kjente kullet var i 1996. I Sverige og Norge var bestanden så lav som 40-60 individer rundt år 2000. Siden 2001 har det i enkelte fjellområder blitt gjennomført ulike bevaringstiltak for fjellreven, og bestanden har økt i disse områdene. I 2022, 26 år etter forrige kull, ble det første nye fjellrevkullet registrert i Finland. I 2024 ble det født totalt 139 kull i Norden, hvorav 3 i Finland, 64 i Norge og 72 i Sverige (Eide et al. 2024), se figur 1. Den totale bestandsstørrelsen til fjellrev i Fennoskandia ble i 2024 beregnet til 461-702 reproduserende individer (Eide et al. 2024).

Figur 1: Antall registrerte kull hos fjellrev i Norge, Sverige og Finland for årene 2010 – 2024 (Eide et al. 2024).

De tre viktigste truslene for fjellrev i Fennoskandia i dag antas å være matmangel på grunn av fravær av bestandstopper med smågnagere, konkurranse med rødrev og en lav bestandsstørrelse som gjør fjellreven sårbar for forstyrrelser og øker risikoen for innavlsdepresjon. Bestanden av fjellrev i Fennoskandia er ikke levedyktig, og hvis bevaringstiltakene skulle opphøre nå, vil bestanden reduseres.

Større rovdyr som jerv og kongeørn kan drepe fjellrev. Kongeørn kan forårsake høy valpedødelighet, spesielt på hi der fjellrevhunnen er uerfaren. Det er også dokumentert ett tilfelle der ravn har drept fjellrev. Disse artene forekommer derimot naturlig i fjellet og blir derfor ikke omtalt videre i denne handlingsplanen.

Fjellreven har global status som livskraftig (LC), men anses av IUCN (International Union for Conservation of Nature) å være en flaggskippsart for klimaendringer. Dette fordi det forventes at fjellreven vil miste leveområder fremover, da mange fjellområder vil bli skogkledd, og den fortrenses av rødrev. I Norge, Sverige og Finland er fjellreven rødlistet. I Norge og Sverige er den kategorisert som sterkt truet (EN) og i Finland er den kritisk truet (CR).

Mer informasjon om fjellreven og trusselbildet finnes i Miljødirektoratet & Naturvårdsverket 2017 og Eide et al. 2024.

En evaluering av forrige handlingsplan for fjellrev (2017-2021) viser at både Norge og Sverige har prioritert tiltak som støttefôring, jakt på rødrev, håndtering av skabbutbrudd og overvåkning av fjellrevbestanden (Miljødirektoratet 2022). I Norge pågår i tillegg

avlsprogrammet og utsetting av fjellrevvalper. I løpet av den forrige planperioden var det to parallelle EU-finansierte Interregprosjekter, *Felles fjellrev Nord (Arctic fox together)* og *-Sør (Felles fjellrev II)*. Disse prosjektene muliggjorde satsing på kommunikasjon til allmenheten, og utvidet støtteføring i fjellområdene mellom eksisterende bestander med mål om å knytte sammen delbestandene.

De kortsiktige målene fra tidligere handlingsplaner har blitt delvis oppfylt og nye kortsiktige mål har derfor blitt definert for å nå de langsiktige målene. Tiltak som ikke ble gjennomført under tidligere planperioder og tiltak som pågår nå, har blitt tilpasset det nåværende kunnskaps- og tiltaksgrunnlaget. Finland har siden forrige handlingsplan blitt en del av samarbeidet for å bevare fjellrev.

De foreslåtte tiltakene har en estimert total kostnad for perioden 2025 – 2029 på 56 550 000 NOK for Norge, 25 930 000 SEK for Sverige og 500 000 euro for Finland. Muligheten for finansiering er imidlertid påvirket av den årlige tildelingen av ressurser, og prioriteringer mellom alle tiltak.

2. Visjon og mål

2.1 Visjon

Visjonen er at den fennoskandiske fjellrevbestanden er livskraftig og ikke har behov for ytterligere bevaringstiltak. Bestandens geografiske utbredelse dekker den fennoskandiske fjellkjeden og bestanden er tilstrekkelig stor og geografisk sammenhengende til at fjellreven finner ubeslektede partnere å pare seg med. Den fennoskandiske bestanden består av minst 2000 kjønnsmodne individer og i gode lemenår med intervall på 3–5 år fødes det minst 500 kull.

2.2 Langsiktige mål (2040)

- Seinst i år 2040 er den fennoskandiske fjellrevbestanden minst 1000 kjønnsmodne individer og det fødes minst 250 kull i år med god tilgang på lemen.
- Utbredelsen av fjellrev har økt, og Norge, Sverige og Finland har en bestand med økologisk, demografisk og genetisk sammenheng, hvor kjerneområder har kontakt med stabile forekomster av fjellrev i mellomliggende fjellområder.
- Samtlige delbestander har god helsestatus.

2.3 Kortsiktige mål (2029)

- Seinst i år 2029 er den fennoskandiske fjellrevbestanden minst 750 kjønnsmodne individer og det fødes minst 200 kull i år med god tilgang på lemen.
- Samtlige delbestander der det gjennomføres tiltak, har en positiv bestandsutvikling.
- Den fennoskandiske bestanden har i økende grad regelmessig spredning mellom delbestander innenfor hele fjellrevens utbredelsesområde.

- Vi har god kunnskap om bestandens framtidige levedyktighet i forhold til pågående klimaendringer, den økologiske sammenhengen og mulige forvaltningstiltak.
- Vi har en strategi for når og hvordan pågående bevaringstiltak kan avsluttes.

3. Tiltak og anbefalinger

For å bedre den demografiske sammenhengen i den fennoskandiske bestanden, bør tiltakene rettes mot fjellområdene som har vært viktige tidligere. Tiltak for å skape en levedyktig delbestand i nord vil være viktig. I tillegg bør tiltakene primært iverksettes i de fjellområdene som kan forventes å bli lite påvirket av de pågående klimaendringene.

3.1 Dialog og samarbeid

3.1.1 Informasjon, opplæring og rådgiving

I Norge, Sverige og Finland er det ulovlig å forstyrre, skade eller ødelegge fjellrevhi. Relevant informasjon om viktige områder for fjellrev bør gjøres tilgjengelig for myndigheter og andre relevante aktører med interesse i fjellområder med fjellrev. I tillegg bør grunneiere og utbyggere være informert om hvordan de kan unngå å forringe fjellrevens leveområder. For at andre aktører skal kunne ta hensyn til fjellreven, bør forvaltning arbeide aktivt med rådgiving mot disse.

Utover løpende informasjon og rådgiving planlegges det å gjennomføre to informasjonskampanjer (se nedenfor). I tillegg er det behov for at alle tre land lager felles retningslinjer om hvordan forespørsler fra fotografer som vil ta bilder av eller filme fjellrev, bør håndteres.

3.1.1.1 Informasjonskampanje "Redusere næringstilgangen for rødrev på fjellet":

Økt tilgang til mat for rødreven på vinteren er en faktor som trolig bidrar sterkt til rødrevens ekspansjon i fjellområdene. Rødreven er en alteter som utnytter mange matkilder, for eksempel påkjørte dyr, (etterlatt) søppel, fiskeslo og slakteavfall. For å begrense rødrevens mattilgang må man øke bevisstheten til alle som bruker fjellet. I løpet av planperioden bør allmennheten informeres om hvordan søppel, matrester, fiskeslo og slakteavfall bidrar til etablering av rødreven og konsekvensene dette får for fjellreven. I tillegg bør det informeres om hvordan brukerne av fjellet skal håndtere avfallet sitt.

3.1.1.2 Informasjonskampanje "Hvordan oppfører du deg i et møte med en fjellrev?":

Det er laget retningslinjer for hvordan man skal oppføre seg i møte med fjellrev. Disse må gjøres bedre kjent for allmennheten. Selv om informasjon om fjellrevhi er konfidensielt, finnes det lokalt kjente hi som både brukere av fjellet og fotografer oppsøker for å få et møte med fjellreven, spesielt fjellrevvalper. Både enkeltforstyrrelser og gjentatte menneskelige forstyrrelser kan være stressende for fjellreven, spesielt under yngleperioden. Kombinasjonen av større muligheter for å møte ville fjellrever og en økt

interesse for å gå i fjellet, skaper et behov for å informere og spre kunnskap om hvordan et møte med fjellreven bør skje og hvordan den som møter fjellrev skal oppføre seg.

3.1.1.3 Felles retningslinjer for fotografer og kontakt med myndigheter:

For fotografer er det behov for tydelig informasjon om hvilke regler som gjelder ved hi og hvordan de skal kontakte myndigheter for eventuell tillatelse. Det bør også som et minimum utarbeides nasjonale retningslinjer for hvordan søknader fra fotografer bør håndteres. Det beste alternativet vil være en felles omforent praksis i Finland, Norge og Sverige om hvordan man skal håndtere ønsker om fotografering ved hi.

3.1.1.4 Seminarserie om fjellrev rettet mot forvaltningsmyndigheter og kommuner:

I Norge, Sverige og Finland er fjellene utsatt for et økende arealpress fra for eksempel infrastruktur, gruvedrift, vindkraft, utbygging av fritidsboliger og tilrettelegging av friluftsliv. Det er derfor et stort behov for å spre kunnskap til myndighetene om hvordan fjellreven påvirkes direkte og indirekte av ulike forstyrrelser. Dette kan belyses i digitale seminarer. Aktuelle temaer å ta opp:

- Regelverk og retningslinjer.
- Effekter av forstyrrelser og menneskelig påvirkning.
- Økt kunnskapsgrunnlag for å ta gode beslutninger for fjellrev.
- Hvordan ta hensyn til fjellrev i ulike utbyggingssaker.

3.2 Aktive tiltak i felt

3.2.1 Bestandsforsterkende tiltak

3.2.1.1 Støttefôring i eksisterende bestander:

Støttefôring er et viktig tiltak i bevaringsarbeidet på fjellrev. Det øker overlevelse hos både voksne og valper, samt gir økt kullstørrelse. Praksis er at støttefôring gjennomføres kontinuerlig gjennom sommer- og vintersesongen og gjennom alle faser av lemensyklusen. Forbruket av fôr justerer seg selv i forhold til forekomst av smågnagere, men frekvensen av kontroll og påfylling av fôrautomater bør forbli den samme for å alltid garantere tilgang på fôr i automatene.

Fôrautomatene bør bygges slik at de kun kan benyttes av fjellrev. Et økende problem i noen områder er at jerven bryter seg inn i fôrautomatene. I disse tilfellene bør automatene byttes ut med mer solide konstruksjoner som jerven ikke kan ta seg inn i, for eksempel gjennom å bytte ut plasttønnene med jerntønner. I Norge søkes det dispensasjon fra grunneier og eventuell forvaltningsmyndighet for å sette opp fôrautomater.

3.2.1.2 Støttefôring i mellomliggende fjellområder:

Mellom flere av dagens kjerneområder for fjellrev, er det fjellområder hvor det ikke er fast forekomst av fjellrev. Det er et behov for etablering av fjellrev i disse mellomliggende fjellområdene, slik at man i større grad kan knytte bestanden sammen. Oppsett av fôrautomat i nærheten av gamle, forlatte fjellrevhi, har vist seg å være et effektivt tiltak for

å fremskynde rekoloniseringen i mellomliggende fjellområder (Hasselgren et al. 2014, Hemphill et al. 2020). I Sverige er det i noen tilfeller registrert at fjellrev har etablert seg i gamle, forlatte fjellrevhi allerede året etter det er satt opp ny fôrautomat. Kull er registrert på de nyetablerte hiene straks lementilgangen er god nok. Oppsett av nye fôrautomater i viktige mellomliggende fjellområder er et viktig tiltak for å nå målet om en "genetisk sammenhengende bestand".

3.2.1.3 Jakt på rødrev:

Rødreven etablerer seg i større grad i høyereliggende fjellområder på grunn av klimaendringer og menneskelig aktivitet. Dette er negativt for fjellreven ettersom rødreven både konkurrerer om føden med, og predaterer fjellrev. I tillegg kan rødreven overføre sykdom og parasitter. I områder der forekomsten av rødrev er så høy at den påvirker fjellreven, bør det vurderes å iverksette tiltak for å redusere bestanden av rødrev. Dette kan gjennomføres ved felling i regi av forvaltningsmyndigheter eller ved å oppmuntre til økt jakt på rødrev lokalt.

3.2.1.4 Redusere tilgangen til mat for rødreven langs infrastruktur i fjellet:

Infrastruktur som vei og bebyggelse kan føre til nye matressurser for rødreven i fjellet, for eksempel påkjørte dyr og matavfall i naturen. Slike menneskeskapte matkilder er ofte mer stabile i tid og rom enn tilgangen på byttedyr, noe som fører til at rødreven klarer seg bedre i fjellandskapet på vinteren. I Alaska har studier vist at økt mattilgang ved oljefelt fører til at rødrev kan etablere seg på tundraen, og at dette er den største årsaken til tilbakegang av fjellrev (Stickney et al. 2014). I Børgefjell nasjonalpark er det vist en sterk sammenheng mellom menneskelig aktivitet og hytter, og forekomst av rødrev (Selås et al. 2010). Hvis kommuner og andre aktører i nærheten av fjellet ikke håndterer matavfallet sitt på en god måte, vil dette gi etableringsmuligheter for rødreven. Veier og jernbane skaper enkle vandringsveier som leder rødreven opp i fjellet på jakt etter påkjørte dyr og matavfall ved rasteplasser (Rød-Eriksen et al. 2020). Aktiv fjerning av påkjørte dyr og etablering av et godt system for håndtering av søppel er viktige tiltak for å begrense rødrevens ekspansjon i fjellet. For å lykkes med dette kreves det samarbeid med aktørene som forvalter veier i fjellområdene, blant annet for å belyse problematikken med påkjørte dyr og gjenglemt søppel.

3.2.1.5 Avl og utsetting av fjellrevvalper:

I løpet av forrige planperiode ble det satt ut 459 fjellrevvalper i Norge fra det norske avlsprogrammet. Etableringer, og for noen, utvandring til andre fjellområder hvor de har etablert seg, har vist at tiltaket fungerer godt (Landa et al. 2022, Ulvund et al. 2022, Jackson et al. 2024). I tillegg til at avlsprogrammet har vært viktig for å reetablere norske fjellrevbestander, har det også hatt positive effekter på både den svenske og finske fjellrevbestanden (Hasselgren et al. 2018, Wallén et al. 2023a, Wallén et al. 2023b, Jackson et al. 2024). Det er fortsatt behov for å styrke bestanden gjennom utsetting av valper, og avlsstasjonen er viktig for å bygge opp bestanden. For å sikre den genetiske variasjonen og

motvirke innavl, bør fokuset også være å styrke eksisterende delbestander med nye individer.

Utsetting av fjellrev har ikke tidligere vært et aktuelt tiltak i Sverige, men en fremtidig vurdering om eventuell utsetting eller translokering i Sverige besluttet av Naturvårdsverket på svensk side. Se for øvrig "Retningslinjer for utsetting" under Generelle anbefalinger i Handlingsplan for fjellrev 2017-2021. Finland har i 2025 ikke et eget avlsprogram for fjellrev og translokering er per nå ikke aktuelt.

3.2.1.6 Forhindre hybridisering med farmrev:

I Norge er det tidligere observert flere tilfeller av rømt farmrev fra pelsfarmer, men antallet er redusert i nyere tid. Årsaken er først og fremst at pelsdyrfarmene avvikles i Norge. Fra og med 1. februar 2025 er det forbudt med pelsdyroppdrett i Norge. I Sverige finnes det ingen pelsdyrfarmer med fjellrev. I Finland finnes det fortsatt pelsdyrfarmer med fjellrev, men disse ligger geografisk langt unna fjellrevområdene. Det forekommer i tillegg pelsdyrfarmer med fjellrev på Kolahalvøya i Russland, noe som utgjør en risiko for at rømte farmrev kan ta seg til den fennoskandiske fjellrevbestanden. Sannsynligheten for hybridisering mellom rømte farmrever og ville fjellrever er lav. Rømte farmrever bør avlives for å hindre hybridisering. Skulle det forekomme et hybridkull bør både forelderen som er farmrev og avkom avlives.

3.3 Datainnsamling og analyser

3.3.1 Overvåking

3.3.1.1 Årlig overvåking

Årlig kontroll av fjellrevhi er nødvendig for å kunne følge bestandsutviklingen, målrette tiltak til relevante hi og fjellområder, og for å evaluere effekter av tiltak. Dagens overvåking av fjellrev i Norge, Sverige og Finland er basert på samme metode, gjennom et felles overvåkingsprogram (Tovmo et al. 2016). Resultatene fra overvåkingen legges inn i det felles systemet Rovbase. Resultatene av overvåkingen sammenstilles i en felles årlig rapport. For detaljer rundt overvåkingsmetoden, se (Eide et al. 2024).

Videreføring av årlig overvåking er viktig for å kunne følge bestandsveksten, måle effektene av tiltak og oppdage eventuelle avvik. I dag foregår overvåking først og fremst gjennom kameraovervåking eller gjennom direkte observasjoner på hi. Genetisk overvåking på individnivå er en mulig alternativ overvåkingsmetode. I Norge og Finland gjennomføres det allerede genetisk overvåking av fjellrevbestanden, men det er ønskelig at genetisk overvåking utvikles til å bli den mest brukte felles overvåkingsmetoden i Fennoskandia.

3.3.1.2 Overvåking av gamle fjellrevhi i mellomliggende fjellområder:

Basert på historiske og nyere data fins det kunnskap om hvilke områder som forventes å være fjellrevområder med høy kvalitet og hvilke som er spesielt viktige for å skape en

geografisk sammenhengende bestand. Ved funn av gamle forlatte hi kan det lages strategier for reetablering av fjellrev gjennom utplassering av fôrautomater i området.

3.3.2 Overvåking av sykdom

3.3.2.1 *Hos fjellrev:*

Det er behov for å etablere et helseovervåkingsprogram for fjellrev. Små bestander av fjellrev er sårbare, og det er en risiko for at sykdom og parasitter kan slå ut alle individene i en liten bestand. Overvåking og diagnostikk kan gi tidlig varsel ved utbrudd eller økt forekomst av sykdom.

Helseovervåking kan gjennomføres i forbindelse med rutinemessig prøvetaking av villlevende rev som fanges for merking, og ved mottak av død fjellrev som sendes inn til Veterinærinstituttet, Statens Veterinärmedicinska anstalt (SVA) eller Ruokavirasto for obduksjon for å fastsette dødsårsak.

En annen mulighet er å benytte avføringsprøvene som samles inn i dag i forbindelse med overvåking av fjellrev, for å undersøke forekomst av sykdom. Hvis overvåkingen av fjellrev i Fennoskandia går over til en genetisk overvåkingsmetode vil dette bedre mulighetene for å undersøke større deler av bestanden for sykdom og parasitter. I Norge er fjellreven nylig inkludert i det generelle helseovervåkingsprogrammet for vilt (ViltHOP). Detaljer om praksis og roller er foreløpig ikke fastsatt.

3.3.2.2 *Hos rødrev og andre mulige smittekilder:*

Klimaendringene gjør at rødreven øker utbredelsen i fjellet, og nye arter som gullsjakal og mårhund kan få bedre livskår. Med innvandringen av nye arter som kommer utenfra Fennoskandia, øker risikoen for at sykdommer som rabies, herpesvirus, parvovirus osv. kan etablere seg, og spres til fjellreven. Rødreven er en kjent smittekilde for skabb, og det har siden 2016 vært nesten årlige skabbutbrudd hos fjellreven i Borgafjäll, på grensen mellom Västerbotten og Jämtland i Sverige. Rødreven er også en potensiell spredder av revens dvergbendelorm og trikiner. For å forebygge sykdomsutbrudd hos fjellrev bør det etableres et overvåkingssystem for sykdommer hos mulige smittekilder. Rødreven analyseres allerede i en viss grad for ulike sykdommer av Veterinærinstituttet (VI), Statens Veterinärmedicinska anstalt (SVA) og Ruokavirasto. For fjellrevbestanden er det derimot behov for et mer systematisk arbeid med analyser av sykdom hos rødrev i og inntil leveområder for fjellrev.

Hunder som oppholder seg i fjellet er også mulige smittekilder for spredning av sykdom og parasitter. I Norge er det krav om at hunder fra EU-/EØS-land skal behandles mot revens dvergbendelorm og være vaksinert mot rabies før de får komme inn i landet. I Finland er det krav om at hunder fra EU-/EØS-land skal behandles mot bendelorm generelt, med unntak av hunder som kommer direkte fra Norge. Hundene må også være vaksinert mot rabies før de får komme inn i landet. I Sverige er det kun krav om vaksinerings mot rabies

for hunder fra EU-/EØS-land. Hverken Norge, Finland eller Sverige har restriksjoner på hvordan hundene får reise innenfor landegrensene. Det gjennomføres ingen aktive tiltak mot hundeeiere i løpet av planperioden, men hunder som smittekilder og risiko for smitte til fjellrev bør inkluderes i beredskapsplanene for sykdomsutbrudd.

3.3.3 Ny kunnskap

3.3.3.1 Genetisk overvåking av fjellrevbestanden:

Overvåking av fjellrevbestanden foregår først og fremst ved besøk på hi og via viltkameraer som plasseres ut ved kjente fjellrevhi. Bildematerialet blir gjennomgått og kull bekreftes på de hiene der det forekommer bilder av valper. Denne metoden har hittil fungert godt. Kameraene krever besøk for å tømme minnekort og kontrollere at de fortsatt fungerer som de skal.

For å kunne beregne bestandsveksten og antall individer i en økende fjellrevbestand må overvåkingen utvides. Flere hi krever flere besøk og flere kameraer som skal følges opp og vedlikeholdes. Dette fører til økt ressursbruk og høyere arbeidsbelastning for de som arbeider i felt. Et mulig fremtidig alternativ for overvåking av fjellrev, er å benytte genetisk overvåking av bestanden, slik det gjøres for bjørnebestanden i dag. For å vurdere fordeler og ulemper med genetisk overvåking i forhold til kameraovervåking, er det behov for en kunnskapssammenstilling, forslag om innretning, samt en kostnadsvurdering.

3.3.3.2 Beredskapsplan ved sykdomsutbrudd:

Det er behov for en felles fennoskandisk beredskapsplan for hvordan landene skal organisere seg ved sykdomsutbrudd i fjellrevbestanden, uavhengig av hvilken sykdom eller parasitt det gjelder. Det er utarbeidet en beredskapsplan for håndtering av skabbutbrudd i Sverige. Planen beskriver hvordan skabbutbrudd skal håndteres fra oppdagelse til friskmelding, for å effektivisere behandling og minimere spredning. I Norge er det gjennomført en risikovurdering av aktuelle helsetrusler for fjellrev (Miller et al. In prep.). Rapporten inneholder et forslag til en generell beredskapsplan ved sykdomsutbrudd. Rapporten kan brukes som grunnlag for å lage en felles beredskapsplan for Norge, Sverige og Finland. Målet er å utvikle og fastsette en landsoverskridende beredskapsplan for å raskt kunne respondere enhetlig mellom landene ved mistanke om eller ved et bekreftet sykdomsutbrudd.

3.3.3.3 Identifisere faktorer bak ekspansjonen av rødrev:

Rødreven ekspanderer innover fjellet. I Sverige kontrolleres antallet rødrev først og fremst gjennom jakt i områder med høye tettheter. Der rødreven er en trussel bør man forsøke å identifisere årsaken til forekomsten og sette inn tiltak mot faktorene som favoriserer rødreven. I Norge er det på Varangerhalvøya siden 2004 gjennomført organisert rødrevjakt, og evaluert effekten av denne jakten og andre faktorer som påvirker rødrevbestanden (COAT-Fjellrevmodulen). Prosjektet er en god kunnskapskilde om rødrevens økologi i

fjellområder. Erfaringene fra prosjektet kan også bidra til å forstå hvilke faktorer som vil påvirke rødrevens utbredelse i andre fjellområder.

Mulige faktorer som favoriserer rødreven i høyfjellet, er:

- Stor tilgang på fallvilt, slakteavfall fra tamrein og annet hjortevilt og fiskeslo.
- Kraftledninger og vindkraftverk i høyfjellet som fører til at fugl drepes på grunn av kollisjoner. Dette øker mattilgangen til rødrev.
- Sjøppel- og matavfall i fjellet.
- Hytter i og nær fjellet hvor det skapes matrester.
- Infrastruktur som leder rødreven opp til fjellet, som for eksempel snøskuterløyper, veier og jernbane.

Gjennom å utrede årsaken til at det blir stor tetthet av rødrev i enkelte fjellområder, kan det ses på mulighet for å gjennomføre målrettede tiltak som begrenser innvandring av rødrev. Utredningen vil også være nyttig som et kunnskapsgrunnlag hos forvaltningen for å kunne vurdere indirekte effekter av planprosesser på fjellrev. Et mulig kunnskapstiltak er å GPS-merke rødrev i nærliggende områder for å se hvordan disse beveger seg i landskapet.

3.3.3.4 Kunnskapssammenstilling om og strategi for å oppnå en levedyktig fjellrevbestand:

Bevaringstiltakene for fjellrev har pågått i mange år og har ført til en økning i bestanden, men det er behov for å se fremover og innhente kunnskap om fjellrevens mulighet til å overleve i Fennoskandia. Det er behov for en faglig utredning som i så stor grad som mulig kan forutsi når fjellrevbestanden kan forventes å være livskraftig og klare seg uten tiltak, om den kan forbli livskraftig med reduserte tiltak, eller om det er lite sannsynlig at den kan bli livskraftig. Her vil det være nødvendig med pålitelige estimater om hvor stor en livskraftig bestand må være, både for bestanden som helhet og på delbestandsnivå, samt at det er behov for en framskrivning for utvikling av bestanden.

Effekten av klimaendringer, uregelmessige smånagersykluser, innvandring av rødrev og menneskelig påvirkning må også vurderes for å kunne avgjøre om og når bestanden kan forventes å være livskraftig. Det pågående prosjektet Arctic fox Europe (2023-2026) har som mål å øke kunnskapen om hvordan ulike effekter av klimaforandringer og menneskeskapte endringer påvirker fjellrevbestanden, og vil være en viktig kunnskapskilde. For å kunne forstå fjellrevens fremtidige overlevelsesmuligheter er det behov for mer kunnskap om hva som styrer smånagernes reproduksjon og syklus, da tilgangen på lemen i stor grad styrer mattilgangen og reproduksjonen hos fjellreven.

4. Forutsetninger for å lykkes med gjennomføringen

Forutsetningene for å nå målene i handlingsplanen avhenger av flere faktorer som er både innenfor og utenfor vår kontroll. Studier har vist at støttefôring med hundemat ikke fører til flere kull, da dette styres av tilgangen på lemen. Støttefôring fører derimot til økt kullstørrelse, og at flere unge og voksne fjellrev overlever i perioder med lite lemen og mus. Fjellreven vil derfor være i bedre kondisjon etter et bunnår med lavt antall lemen, noe som gjør at de vil kunne respondere med kull straks tilgangen på lemen øker igjen. Hvis lemendynamikken dempes og toppene avtar eller forsvinner helt, forringes mulighetene for å opprettholde lokale fjellrevbestander. Utviklingen av lemenbestanden og dens dynamikk over tid er en avgjørende faktor for hvordan fjellrevbestanden vil utvikle seg i planperioden.

Gjennomføringen av tiltakene i handlingsplanen avhenger av tilgjengelige økonomiske midler. Prioriteringer av midler til fjellrev fra myndigheter i de tre landene, samt bidrag fra eksterne finansieringskilder, som for eksempel EU-prosjektmidler, forskningsstipend, etc. er avgjørende for en god gjennomføring. Eksterne midler er særlig viktig i Sverige og Finland. Dersom ekstern finansiering ikke kan sikres, er det stor risiko for at tiltakene ikke lar seg gjennomføre i ønsket omfang. Dette vil på sikt gi lavere bestandsvekst for disse delbestandene enn hva de fastsatte langsiktige målene tilsier.

I evalueringen av forrige planperiode ble både samarbeid mellom landene og mellom forvaltningsmyndighetene og forskning fremhevet som viktige faktorer for de vellykkede resultatene så langt. Dette samarbeidet skjedde i stor grad gjennom felles EU-prosjekter. For øyeblikket gjennomføres EU-prosjektet Felles fjellrev – Together for the Arctic fox, høsten 2023 til høsten 2026, der alle tre landene deltar. Det er prioritert å aktivt arbeide for å opprettholde samarbeidet mellom landene for å sikre fortsatt vellykket samarbeid og kunnskapsutveksling om fjellreven.

For noen av de foreslåtte tiltakene har ikke Miljødirektoratet, Länsstyrelserna eller Metsähallitus myndighet til å gjennomføre tiltakene selv, som for eksempel håndtering av påkjørte dyr. For å lykkes med tiltakene må det derfor etableres dialog, samarbeid og en felles forståelse mellom myndighetene og de aktørene som kan gjennomføre tiltak. Hvis dette ikke lykkes, vil ikke tiltakene kunne gjennomføres i løpet av planperioden.

5. Referanser

COAT. Fjellrevmodulen. <https://www.coat.no/Fjellrev>

Eide, N.E, Wallén, J., Ikonen, J., Rød-Eriksen, L., Spets, M. Flagstad, Ø., Ollila, T. & Ulvund, K. 2024. Inventering av fjällräv i Sverige, Norge och Finland 2024/ Övervakning av fjellrev i Sverige, Norge og Finland 2024/ Naaliseuranta Ruotsissa, Norjassa ja Suomessa 2024. Beståndsstatus för fjällräv i Fennoskandia/ Beståndsstatus for fjellrev i Fennoskandia/ Naalikannan tila Fennoskandia. 1-2024. Naturhistoriska riksmuseet (NRM), Norsk institutt for naturforskning (NINA) och/og/ja Metsähallitus (MH).

Hasselgreen, Angerbjörn, A., Eide N. E., Erlandsson, R. Flagstad, F., Landa, A., Wallén, J. & Noren, K. 2018. Genetic rescue in an inbred Arctic fox (*Vulpes lagopus*) population. Proc. R. Soc. B 285: 20172814. <http://dx.doi.org/10.1098/rspb.2017.2814>

Hemphill, E.K., Flagstad, Ø., Jensen, H., Nórén, K., Wallén, J., Landa, A., Angerbjörn, A. & Eide, N.E. 2020. Genetic consequences of conservation action: restoring the arctic fox (*Vulpes lagopus*) population in Scandinavia. Biological Conservation 248. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2020.108534>

Jackson, C.R., Furnes, M.W., Mjøen, T., Eriksen, L.B., Rød-Eriksen, L., Arntsen, L.G., Eide, N.E., Flagstad, Ø. & Ulvund, K. 2024. Avlsprogrammet for fjellrev 2021-2023. NINA Rapport 2456. Norsk institutt for naturforskning.

Landa, A., Rød-Eriksen, L., Ulvund, K.R., Jackson, C., Thierry, A.M., Flagstad, Ø. & Eide, N.E. 2022. Conservation of the endangered Arctic fox in Norway - are successful reintroductions enough? Biological Conservation 275. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2022.109774>

Miljødirektoratet & Naturvårdsverket. 2017. Handlingsplan for fjellrev/ Åtgärdsprogram för fjällräv (*Vulpes lagopus*), Norge-Sverige 2017–2021. M-794. 46 s

Miljødirektoratet. 2022. Evalueringsrapport 2022: Handlingsplan fjellrev. M-2403. 24 sider.

Miller, A., Eide, N.E., Tryland, M. & Ytrehus, B. In prep. Risikovurdering av helsetrusler hos fjellrev i Norge og forslag til beredskapsplan(er). NINA Rapport [2132]. Norsk institutt for naturforskning.

Rød-Eriksen, L., Skrutvold, J., Herfindal, I., Jensen, H., & Eide, N.E. 2020. Highways associated with expansion of boreal scavengers into the alpine tundra of Fennoscandia. Journal of Applied Ecology 57(9): 1861-1870.

- Selås, V., Steinmo Johnsen, B. & Eide, N.E. 2010. Arctic fox *Vulpes lagopus* den use in relation to altitude and human infrastructure. *Wildlife Biology* 16: 107–112.
- Stickney, A.A., Obritschkewitsch, T. & Burgess R.M. 2014. Shifts in fox den occupancy in the Greater Prudhoe Bay area, Alaska. *Arctic* 67: 196–202.
- Tovmo, M., Bretten, T., Eide, N. E., Jaxgård, P., König, M., Liljemark, L. & Norén, K. 2016. Forslag til samordning av overvåkingsprogrammene på fjellrev i Norge og Sverige. - NINA Kortrapport 31. 45 s.
- Ulvund, K., Mjøen, T. & Jackson, C. 2022. Avlsprogrammet for fjellrev: oppsummering av produksjonsåret 2021-2022. Norsk institutt for naturforskning (NINA) 15 sider. Upublisert.
- Wallén, J., Norén, K., Angerbjörn, A., Eide, N.E., Landa, A. & Flagstad, Ø. 2023a. Context-dependent demographic and genetic effects of translocation from a captive breeding project. *Animal Conservation* 26(3): 412-423.
<https://doi.org/10.1111/acv.12831>
- Wallén, J., Ulvund, K., Rød-Eriksen, L., Birkeland Eriksen, L., Flagstad, Ø., Ollila, T. & Eide, N.E. 2023b. Inventering av fjällräv i Norge, Sverige och Finland 2023/ Overvåking av fjellrev i Norge, Sverige og Finland 2023/ Naaliseuranta Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa 2023. Beståndsstatus för fjällräv i Fennoskandia/ Beståndsstatus for fjellrev i Fennoskandia/ Naalikannan tila Fennoskandia. 1-2023. Naturhistoriska riksmuseet (NRM), Norsk institutt for naturforskning (NINA) og/och/ja Metsähallitus (MH)

Vedlegg

Planlagte tiltak

Tiltak	Aktører*	Antatt total kostnad Sverige (SEK)	Antatt total kostnad Norge (NOK)	Antatt total kostnad Finland	Prioritet	Gjennomføres senest**
Dialog og samarbeid						
Informasjonskampanje "Redusere næringstilgangen for rødrev på fjellet"	AC, BD, Z, MH, Mdir,	150 000	125 000	12 000	1	2029
Informasjonskampanje "Hvordan oppfører du deg i et møte med en fjellrev?"	AC, BD, Z, MH, Mdir	150 000	125 000	10 000	2	2029
Felles retningslinjer for fotografer og kontakt med myndigheter	NV, MH, ELY-keskus, Mdir	50 000	125 000	5 000	1	2029
Seminarserie om fjellrev rettet mot forvaltningsmyndigheter	AC, BD, Z, MH, Mdir	100 000	125 000	10 000	2	2029
Aktive tiltak i felt						
Støtteføring i eksisterende bestander	AC, BD, Z, MH, Mdir	7 500 000	14 000 000	80 000	1	Årlig
Støtteføring i mellomliggende fjellområder	AC, BD, Z, MH	2 500 000	0	8 000	1	Årlig
Jakt på rødrev	AC, BD, Z, MH, Mdir	2 250 000	500 000	200 000	1	Årlig
Redusere tilgangen til mat for rødreven langs infrastruktur i fjellet	TRV, Lapin ELY-keskus	0	0	10 000	2	Årlig
Avl og utsetting av fjellrevvalper	Mdir	0	21 800 000	0	1	Årlig
Forhindre hybridisering med farmrev, avlving av rømte farmrev	AC, BD, Z, MH	30 000	0	5 000	1	Ved behov
Datainnsamling og kunnskapsutveksling						
Årlig overvåking	AC, BD, Z, NRM, MH, Mdir	10 000 000	14 000 000	80 000	1	Årlig
Overvåking av gamle fjellrevhi i mellomliggende fjellområder	AC, BD, Z, MH, Mdir	1 500 000	0	20 000	3	2029
Sykdomsovervåking hos fjellrev	AC, BD, Z, SVA, MH, Ruokavirasto, VI	750 000	500 000	10 000	2	Årlig
Sykdomsovervåking hos rødrev og andre mulige smitekilder	AC, BD, Z, SVA, MH, Ruokavirasto	750 000	0	10 000	3	Årlig
Kunnskapssammenstilling og utvikling av genetisk overvåking av fjellrevbestanden	AC, BD, Z, NRM, MH	100 000	250 000	25 000	1	2029
Beredskapsplan ved sykdomsutbrudd	AC, BD, Z, SVA, MH, Ruokavirasto	50 000	0	5 000	2	2029
Drivkraften bak ekspansjonen av rødrev	Forskning	0	4 000 000	5 000	1	2029
Kunnskapssammenstilling om og strategi for å oppnå en livskraftig fjellrevbestand	AC, BD, Z, Forskning, MH	50 000	500 000	5 000	1	2029
Totalt						
Antatt samlet kostnad for årene 2025-2029.		25 930 000 (SEK)	56 050 000 (NOK)	500 000 (euro)		
Antatt samlet kostnad i euro		2 300 000	4 800 000	500 000		

* Forklaring av forkortelser: Sverige: AC- Länsstyrelsen Västerbotten, BD - Länsstyrelsen Norrbotten, Z - Länsstyrelsen Jämtland, NV - Naturvårdsverket, NRM – Nordiska riksmuseet, SVA - Statens veterinärmedicinska anstalt, TRV - Trafikverket. Finland: MH- Metsähallitus , ELY-keskus - Närings- trafik- och miljöcentralen, Ruokavirasto- Livsmedelverket. Norge: Mdir – Miljødirektoratet, VI - Veterinærinstituttet.

** Angitt år er en retningslinje under forutsetningen om at tiltaket kan finansieres.

Tlf.: 73 58 05 00
post@miljodir.no
www.miljodirektoratet.no
Postboks 5672 Sluppen,
7485 Trondheim

Besøksadresse Trondheim:
Brattørkaia 15, 7010 Trondheim

Besøksadresse Oslo:
Grensesvingen 7, 0661 Oslo

Miljødirektoratet er et statlig forvaltningsorgan
underlagt Klima- og miljødepartementet.

Vi jobber for et rent og rikt miljø. Hoved-
oppgavene våre er å redusere klimagass-
utslipp, forvalte norsk natur og hindre
forurensning.